

Ewa FEDYCZKOWSKA

Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

SPECYFIKA PROCESÓW EDUKACYJNO-WYCHOWAWCZYCH W SZKOLE MUZYCZNEJ

Jak słusznie zauważa amerykański muzyk i wokalista David Crosby: „Muzyka to najsubtelniejsza forma przekazu i można stwierdzić, że żadna dziedzina sztuki nie porusza, ani nie wpływa na podświadomość tak jak muzyka”¹.

W niniejszym artykule pragnęłabym podzielić się refleksją nad specyfiką procesu edukacyjno-wychowawczego w Ogólnokształcących Szkołach Muzycznych I stopnia, w ramach edukacji wczesnoszkolnej, na przykładzie Szkoły im. Ignacego Jana Paderewskiego w Krakowie (OSM I st.). Placówka ta, posiadająca profil artystyczny z 6-letnim cyklem kształcenia, podlega w systemie oświaty Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Szkoła obejmuje w swojej strukturze dwa równoległe kierunki nauczania: pion przedmiotów muzycznych oraz pion przedmiotów ogólnokształcących. W ramach tzw. bloku muzycznego realizowany jest program szkoły muzycznej I stopnia, zaś blok ogólnokształcący obejmuje pełen program nauczania w zakresie szkoły podstawowej. Absolwenci tego typu szkoły przygotowani są do kontynuacji nauki zarówno w liceach ogólnokształcących, jak i w szkołach muzycznych II stopnia². Przedmioty muzyczne w klasach I-III posiadają identyczną strukturę przez cały cykl kształcenia (również w wymiarze godzinowym) i obejmują: kształcenie słuchu (2x45 minut tygodniowo), rytmikę (1x45 minut tygodniowo), zespół taneczny (1x45 minut tygodniowo) oraz grę na instrumencie głównym w formie indywidualnych zajęć z pedagogiem (2x30 minut). Każdy semestr nauki zwieńczony zostaje przesłuchaniem półrocznym, zaś na koniec roku egzaminem promocyjnym, na którym dziecko prezentuje przed komisją pedagogów przygotowany na danym instrumencie program. Niezależnie od stałej „siatki” egzaminów, w trakcie roku szkolnego odbywają się u poszczególnych pedagogów indywidualne audycje instrumentalne z udziałem rodziców, a także różnego rodzaju przesłuchania, np. sprawności technicznej (granie gam), czytania nut a vista czy konkursu miniatur instrumentalnych.

Synchronizacja dyscyplin muzycznych i pozamuzycznych rodzi ich swoistą interferencję, co nie pozostaje bez wpływu na kształtowanie się mentalności dziecka. W powszechnych opiniach pedagogów oraz psychologów stwierdza się stymulujący wpływ muzyki na inne dyscypliny nauki: „może [ona] współdziałać z plastyką, poezją, (...) być pomocna w rozwoju sfery poznawczej, intelektualnej i emocjonalnej, nauce czytania, pisania, liczenia (...), w kształceniu twórczego myślenia, wrażliwości estetycznej etc. (Kisiel, 2005, s. 79).

Badania specjalistów wykazały również prawidłowość, iż dzieci grające systematycznie na instrumentach osiągają lepsze efekty w nauce (Suświłło i in. 2001, s. 72).

W kontekście powyższych rozważań warto zwrócić uwagę na istotny czynnik, jakim jest umiejętność organizacji pracy domowej (a więc odrabiania lekcji oraz regularnego ćwiczenia na instrumencie). W Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej funkcjonuje zharmonizowany plan zajęć, w którym w ramach jednego, całościowego bloku lekcyjnego, przeplatają się nawzajem przedmioty muzyczne z ogólnymi. Indywidualne lekcje instrumentu dopasowywane

¹ www.davidcrosby.wikicytaty.com.

² Nadmienić należy, że zgodnie z przeprowadzoną reformą oświaty, dnia 1 września 2017 roku Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna przeszła na 8-letni cykl kształcenia uczniów.

są do tego schematu w taki sposób, aby dzieci (zwłaszcza z klas I-III) nie musiały w danym dniu dodatkowo przyjeżdżać z domu do szkoły. Pragnę na marginesie nadmienić, iż niejako drugi nurt szkolnictwa artystycznego w Polsce stanowią Szkoły Muzyczne I stopnia, funkcjonujące autonomicznie i podlegające również Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Szkoły te realizują program w 6-letnim lub 4-letnim systemie kształcenia i nazywane są szkołami popołudniowymi, z uwagi na fakt, iż uczęszczający do nich uczniowie w trybie przedpołudniowym kształcą się w wybranych przez siebie ogólnokształcących placówkach.

Niebagatelną rolę w procesie edukacyjno-wychowawczym Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej spełniają czynniki środowiskowo-społeczne oraz rodzinne. Małgorzata Suświłło w swoich analitycznych rozważaniach wyróżnia dwa rodzaje oddziaływania muzycznego na dziecko w warunkach domowo-rodzinnych. Pierwsze, o charakterze nieintencjonalnym (nieingerujące w potencjalne i naturalne możliwości rozwoju dziecka), oraz drugie – intencjonalne, zamierzone i ukierunkowane oddziaływanie rodziny na jego muzyczną edukację. Autorka podkreśla, że ten ostatni rodzaj wpływu występuje zwykle w rodzinach o wysokiej kulturze muzycznej, „co pozwala nawet określać tego typu rodzinę jako *środowisko pedagogiczne*” (Suświłło, 2001, s. 112). W omawianej przez nas placówce (OSM I st.) zauważalne jest, że rodzice posiadający i nieposiadający przygotowania lub wykształcenia muzycznego angażowani są do uczestnictwa w pracy nauczyciela z ich dzieckiem. Dotyczy to zwłaszcza indywidualnej lekcji gry na instrumencie, w której partycypuje choć jeden z rodziców. Jego stały kontakt z pedagogiem, czynne zainteresowanie oraz stymulująca postawa wobec nauki dziecka stanowią istotny czynnik warunkujący postępy i osiągnięcia w nauce instrumentu. Predyspozycje i zdolności manualne dzieci są bardzo różne, niemniej systematyczna praca przez wytrwałe ćwiczenia na instrumencie pozwala na wyrównanie wszelkich niedoskonałości technicznych.

Sięgając myślą wstecz, do początkowego etapu nauki w Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej, warto nadmienić, że grono kandydatów (a więc potencjalnych pierwszoklasistów) musi przejść przez selekcję wstępną, a więc indywidualne przesłuchania słuchowe, oceniające ich kwalifikacje muzyczne. Po pozytywnej weryfikacji komisji wyłoniona zostaje grupa dzieci, z których formowane są trzy oddziały klasowe, mniej więcej po 25 uczniów. Niejako wspólnym „mianownikiem” i determinantem osobowości przyjętych dzieci jest ich wrażliwość psychiczna, uwarunkowana przez uzdolnienia artystyczne. Jak zauważa Helena Danel-Bohrzyk: „Integracja zajęć muzycznych z innymi rodzajami działalności dziecka pozwala na konfrontację spostrzeżeń z różnych dziedzin (...), sprzyja odkrywaniu nowych, niezgłębianych zdarzeń i zjawisk” (Danel-Bohrzyk, 1999, s. 11). Wieloletnie badania i obserwacje wskazują, że muzyka współdziała z poezją, plastyką, stymuluje naukę czytania, pisanie, liczenia. Ponadto kształtuje twórcze myślenie i wrażliwość estetyczną.

Dzieci ze szkoły im. I.J. Paderewskiego w Krakowie czynnie uczestniczą w konkursach ogólnoszkolnych i świetlicowych: poetyckich, plastycznych, recytatorskich, razem współtworzą gazetkę szkolną *Ignac*. Pomijając liczne ogólnopolskie konkursy muzyczne, które są niejako wpisane w specyfikę edukacyjną szkoły, odnoszą one ponadto liczne sukcesy i zbierają laury na płaszczyźnie międzyszkolnych dyscyplin pozamuzycznych: sportowych, literackich, recytatorskich, matematycznych, wiedzy historycznej (np. *Żaczek Krakowski* dla dzieci klas II, czy *Krakuski* dla klas III), także językowych, a nawet w konkursie *Pięknego czytania*. Nie sposób wymienić tu wszystkich form aktywności dzieci z Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I stopnia. Rodzi się zatem pytanie: skąd znajdują one na to wszystko czas, łącząc równoległe dwie szkoły (muzyczną oraz ogólną), rozwijając swoje pasje w ramach innych, pozamuzycznych zajęć i realizując się zarazem w pozaszkolnych formach aktywności?

Odpowiedzią jest tutaj znakomita organizacja i swoisty etos pracy, zaszczerpione od początku nauki w tejże szkole przez pedagogów. Dzieci uczą się organizacji oraz planowania czasu, systematyczności i porządku, a także określonego systemu wartości.

Interesujące konkluzje z prowadzonych badań w zakresie uspołecznienia uczniów z klas muzycznych i pozamuzycznych formułuje M. Suświłło. Wyniki tych analiz ujawniły pewne różnice na korzyść dzieci z klasy muzycznej w obrębie kilku kategorii, np. w zakresie przestrzegania dyscypliny (regulame uczęszczanie do szkoły i punktualność), poziomu ekstrawersji, stopnia agresywności, uczynności i opiekuńczości. Dzieci z klasy muzycznej aktywniej uczestniczyły w jej życiu, umiały organizować wspólne zabawy, były bardziej zaradne i samodzielne oraz akceptowały zarówno nauczyciela, jak i kolegów [...]. W klasie nie było dzieci izolowanych, co miało miejsce w porównywanej klasie” (Suświłło, 2001, s. 176).

Powyższe studium badawcze w znacznym stopniu odzwierciedla wewnętrzną konsolidację oraz integrację społeczną dzieci ze szkoły muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Krakowie. W procesie tym niebagatelną rolę odgrywają pedagodzy edukacji wczesnoszkolnej, ucząc otwartości na potrzeby innych oraz tolerancji wobec odmienności.

Do omawianej tutaj szkoły muzycznej uczęszczają nie tylko dzieci polskie, ale także z wielu krajów europejskich i pozaeuropejskich, odmienne zarówno kulturowo, jak też rasowo.

Ewidentna staje się zarówno ich szybka integracja, „wtapianie się” w środowisko polskiej szkoły, jak też otwartość na specyfikę kulturowo-regionalną, jaką ona z sobą wnosi i kultywuje. Z drugiej strony, one same, uczestnicząc w różnych formach szkolnej aktywności, wzbogacają je zarazem o pierwiastek własnej historii oraz kultury.

W kalendarium rocznego harmonogramu szkoły znamienne miejsce zajmują wydarzenia związane z kultywowaniem polskich tradycji narodowych oraz rodzinnych. Z inicjatywy rodziców, dzieci oraz wychowawcy klasy dwa razy w roku organizowane są tzw. „wigilie bożonarodzeniowe” oraz „śniadania wielkanocne”, posiadające uroczysty charakter, podkreślone odświętnym ubiorem w mundurki szkolne wszystkich dzieci. Ławki w klasie, formowane na kształt długiego stołu, pokryte są stylowymi obrusami oraz udekorowane świątecznymi ozdobami z indywidualnym nakryciem dla każdego dziecka. Na stole znajdują się wybrane potrawy, związane z symboliką dnia i lokalną tradycją. Całość uroczystości klasowej, zainicjowanej składaniem sobie życzeń, posiada radosny, odświętny, a zarazem podniosły charakter. Tego typu wydarzenia, połączone ze wspólnym śpiewem i muzykowaniem, stanowią istotny czynnik konsolidujący klasę jako silną, wewnętrźnie spójną, a zarazem niejako autonomiczną, na tle szkoły, jednostkę. Podobną funkcję pełnią okolicznościowe przedstawienia, na których dana klasa prezentuje swoje umiejętności sceniczne. Tego rodzaju inicjatywy wymagają współdziałania wychowawcy z nauczycielami przedmiotów muzycznych, czemu sprzyja dwukierunkowość struktury szkoły. Wspomniane programy artystyczne prezentowane są przez dzieci dość często poza obrębem macierzystej placówki w różnych ośrodkach oświatowo-wychowawczych (np. w przedszkolach), co w efekcie bardzo pozytywnie oddziałuje na psychikę małych „artystów” oraz proces kształtowania ich relacji w środowisku pozaszkolnym.

Powszechna oraz bezsprzeczna w opiniach badaczy jest konkluzja dotycząca terapeutycznej funkcji muzyki jako czynnika kształtującego zmiany interpersonalne w kontaktach z otoczeniem. Przeprowadzane wśród dzieci eksperymenty na tej płaszczyźnie wykazały: ograniczenia agresji słownej i fizycznej, ogólną zmianę nastroju, odprężenie, większą karność indywidualną i zespołową, współdziałanie w grupie, większą koncentrację, zmniejszenie napięcia nerwowego itp. (Danel-Bohrzyk, 1999, s. 13). Obserwując dzieci z Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej, skonstatować należy, że jakakolwiek impertynencja czy też działania agresywne zdarzają

się tu incydentalnie. Ewidentnie zauważalna staje się subordynacja w stosunku do pedagogów oraz innych pracowników szkoły, dbałość o zachowania i postawy etyczne, a także kultura słowa. Lokalizacja szkoły w samym centrum miasta umożliwia łatwą dostępność placówek teatralnych, opery, filharmonii, muzeów i tym podobnych obiektów, promujących zarówno kulturę, jak i sztukę. Dyrekcja oraz pedagodzy w rocznych planach szkoły wykorzystują szeroki wachlarz różnorodnych ofert, jakie proponuje miasto, więc dzieci z klas I-III oraz wyższych pozostają na bieżąco z wydarzeniami kulturalnymi Krakowa.

Istotną rolę w programie edukacji wczesnoszkolnej odgrywają cykliczne zajęcia klasowe z zakresu integracji europejskiej. Ta tematyka omawiana jest corocznie w maju. Całość projektu nosi nazwę: *Szkolny turniej o tytuł: Klasa Europejska 2016*. Każda z sześciu trójoddziałowych klas: a, b (gdyż starsze dzieci również uczestniczą w tym projekcie), losuje jeden z krajów należących do Unii Europejskiej i przez miesiąc zgłębia problematykę związaną ze specyfiką tego kraju. Każdy dzień tygodnia poświęcony jest innej kategorii tematycznej. Klasy I-III w wybranym dniu przygotowują flagę danego państwa, a w następnych np. podają tytuł hymnu narodowego, wykonują na papierze zarys kraju z zaznaczonymi miastami, przedstawiają wybrane zabytki, uczą się pieśni, omawiają święta, zwroty grzecznościowe, charakteryzują bohatera książkowego czy rozwiązują krzyżówkę.

Starsze dzieci, z klas IV-VI, realizują zadania o podwyższonym stopniu trudności, m.in. przygotowując potrawy kulinarne określonego kraju oraz biorąc udział w konkursie wiedzy o państwie. Każda środa maja jest dla szkoły muzycznej dniem w barwach narodowych. W tym dniu dzieci swoim ubiorem odzwierciedlają kolorystykę flagi wylosowanego państwa. Nad całością tak rozbudowanego „unijnego” przedsięwzięcia pieczę sprawuje Parlament Szkolny, kierowany przez jednego z pedagogów. Jego przedstawiciele przez cały miesiąc wizytują klasy, oceniając oraz punktując realizację powierzonego na dany dzień zadania. Finalny etap, zwieńczony wręczeniem nagród, obejmuje: dla klas I-III wykonanie flagi unijnej oraz śpiew hymnu Zjednoczonej Europy, zaś dla klas starszych dodatkowo turniej sportu. Tego typu inicjatywy, jak wspomniany wyżej „miesiąc z Unią”, posiadają nie tylko integrujący wymiar, ale też wnoszą walory humanizmu w kształtowaniu osobowości przyszłych Europejczyków oraz ich narodowej tożsamości, umiejscawiając zarazem na mapie dziedzictwa kulturowego Europy i świata.

Kończąc swoje rozważania w zakresie specyfiki nauczania oraz wychowania dzieci na przykładzie Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Krakowie, pragnęłabym obalić mit, w myśl którego szkoła przedstawiałaby w zakresie nauczania przedmiotów ogólnych relatywnie niski poziom w stosunku do innych placówek na terenie miasta. Otóż, w sporządzanym od kilku lat na podstawie wyników testu szóstoklasisty rankingu krakowskich szkół podstawowych, wspomniana tutaj placówka muzyczna niezmiennie sytuuje się w tzw. *Złotej Dwudziestce* szkół, w granicach 6., a więc czołowej lokaty (na ponad 100 szkół w mieście)!

Jak mawiał patron szkoły, wybitny polski pianista, kompozytor, polityk i pedagog, Ignacy Jan Paderewski: „Prawdziwą umiejętność zarówno w nauce i w sztuce, jak i w każdym innych zajęciach, zdobyć można tylko codzienną pracą i codziennymi wysiłkami. I to jest bezwzględnie pewne” (Paderewski, 1986, s. 174). I te właśnie słowa stanowią mogą niejako motto całej szkoły.

Bibliografia

- Danel-Bobrzyk, H. (red.). (1999). *Muzyka w edukacji i wychowaniu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kisiel, M. (2005). *Muzyka w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Paderewski, I.J. (1986). *Pamiętniki*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.
- Suświłło, M. (2001). *Psychologiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.